

Het overnaadse vlak.

Met de verhuizing van Amsterdam naar Lelystad van het boatsje 'Ymkje' werden wij geconfronteerd met het fenomeen: 'overnaads gebouwd vlak'. Een eerste vraag in de richting van de SSRP leverde een reactie op van: 'Dat mag niet volgens de reglementen van het stamboek'. Maar het boatsje was al in 1973 goedgekeurd door het stamboek dus konden wij en later ook het stamboek alleen maar vaststellen dat de reglementen van het stamboek wel degelijk hadden voorzien in een overnaads gebouwd vlak.

[001 overnaads vlak] Overnaads vlak van het boatsje te Allingawier.

De restauratie van de 'Ymkje' zal in het voorjaar en de zomer van dit jaar ter hand worden genomen, maar vroeg toch om wat meer studie hoe een overnaads gebouwd vlak in elkaar werd gezet. In Amsterdam had men een poging gedaan om het boatsje weer op te knappen maar door een gebrek aan kennis van de bouwwijze en de slechte keuze van de materialen mislukte de restauratiepoging jammerlijk. Het boatsje was dus als bouwpakket in Lelystad gearriveerd.

[002 bouwpakket] Bouwpakket

Over de bouwwijze was helaas niets meer uit het bouwpakket te leren omdat vooral rond het vlak stukken hout waren weggezaagd. Hat was de bedoeling geweest het boord later op de normale wijze (karveel) tegen het vlak aan te zetten. Om dus toch aan die kennis te komen, zijn we wat dieper gaan graven.

Het zoeken naar meer voorbeelden van het overnaads bouwen begon bij de basis die we als bouwpakket hadden liggen: 'Ymkje'.

'Ymkje' werd gebouwd in 1945 bij S. D. Hoogeveen Boot- en Scheepswerf te Veenwoudsterwal als een wildschietrechtig boatsje. (*Wyldsjiitters – wildschietters – waren ronde platte bootjes van een meter of vier die gebruikt werden voor de jacht op ganzen*) Ze werd volgens overleving in 1945 gebouwd met oud hout wat nog op de werf aanwezig was. Pas in 1973 werd ze bekend onder de naam 'Ymkje'.

Hoofdafmetingen:	Lengte over de stevens	4,10 m.
	Grootste breedte buitenkant huid	1,20 m.
	Holte op het grootspant	0,53 m.
	Zeiloppervlak: grootzeil + fok	6 m ²
Bouwjaar	: 1945	
Stamboek no.	: 734	

[003 ymkje] Ymkje in betere tijden.

Wat verder spittend in de omgeving van Veenwoudsterwal komen we in het boek 'De schoonheid onzer binnenschepen' van W.J. Dijk het volgende citaat tegen: *"Kortgeleden heb ik een vissersboot gezien, die in Veenwouden was gebouwd en die niet gladboordig was, maar overnaads. En dan krijgt men een waakzaam, levend bootje (het mag niet zwaarmoedig zijn), wie durft nog te zeggen, dat een schip een dood ding is?"* Even ter informatie: W.J. Dijk, een onderwijzer uit Friesland die een schat aan pentekeningen en schilderijen heeft achterlaten op maritiem gebied.

Veenwouden ligt op maar op kleine afstand van Veenwoudsterwal, dus had hij het over een bootje van de werf van S.D. Hoogeveen of was daar meer aan de hand?

S.D. Hoogeveen, oftewel Sytzebaes, begon zijn carrière in de scheepsbouw op de werf in Veenwoudsterwal, in die dagen in eigendom van de familie Van der Werf. Deze familie bestierde een aantal werven in de omgeving waaronder ook Veenwouden en Drachten. Sytzebaes werd in 1897 ontslagen bij de werf in Veenwoudsterwal wegens gebrek aan werk. Hij kon echter in Veenwouden bij Adriaan van Wageningen weer aan de slag. Deze Adriaan van Wageningen had het vak geleerd op de werf in Drachten en huwde de dochter van de werfbaas in Veenwouden waarna hij in 1894 de werf aldaar overnam.

[004 allingawier] Boatsje in Allingawier. Zie ook eerste foto van dit artikel.

Zowel Sytzebaes als Adriaan hebben dus dezelfde leermeesters gehad en zullen beide hun kleine (één gangs) boatsjes dus overnaads hebben gebouwd. Bewijzen daarvan zijn te vinden in een tweede boatsje wat door Sytzebaes is gebouwd. Dit boatsje ligt op een geïmproviseerde helling in de opvaart naast de boerderij 'De Izeren Ko' te Allingawier. (Aldfaers Erf Route) Het heeft als versiering in de kop van het roer een uitgesneden vogel. Het bouwjaar is onbekend en het is ook niet duidelijk of het

vaartuigje beroepsmatig of voor het plezier is gebruikt. Mogelijk is het van een visser geweest, want het lijkt erop dat er achterin een bun voor vis heeft gezeten. Het koperen plaatje dat tegen het achterhuisje zit heeft het opschrift: "S.D. Hoogeveen / Boot- en Scheepswerf te Veenwoudsterwal." Dit geeft de oorsprong duidelijk aan.

Voor Adriaan van Wageningen kunnen we terug vallen op het stamboek en J. Vermeer. Van deze werfbaas wordt de 'Geertje', stamboek nummer 581 vermeld en op de foto's lijkt het vrij duidelijk dat ook dit scheepje overnaads is gebouwd. Dit bootje is gebouwd als vissersbootje en heeft als extra een voordek dat opklapbaar is als tent.

[005 geertje] Het vissersbootje Geertje.

Vrij duidelijk is dat het overnaads bouwen van het vlak breder voorkwam dan we aannamen. Zo vinden we in het Scheepvaartmuseum te Sneek een tweetal modellen van een wyldsjitteer en een gèrsboot beide gebouwd door Hans Bijl. *(Een gèrsboot is een ééngangs boerenbootje, wat groter en vooral hoger dan een wyldsjitteer.)*

[006 model gèrsboot] Model van een gèrsboot in het Scheepvaartmuseum te Sneek. Dit model is door Hans Bijl gebouwd.

[007 detail model gèrsboot] Detail van dit model waarbij de overnaadse bouw goed zichtbaar is.

Van Hans Bijl weten we niet waar hij het vak heeft geleerd, maar wel dat hij er goed in was. Hij stond vooral bekend voor de bouw van zijn wyldsjitteers. De SSRP heeft vijf van dit soort scheepjes in de schepenlijst staan waarvan er vier door Hans Bijl zijn gebouwd. Daarnaast is er nog een kleine tjotter van hem bewaard gebleven, de 'Rûzer'. Deze ééngangs tjotter onder het stamboek nummer 70 en met een lengte over de stevens van 4,35 meter is ook overnaads gebouwd.

[008 Rûzer] De tjotter 'Rûzer' na restauratie.

Als men Hans Bijl noemt komt men gelijk ook bij Gerben en zijn zoon Jan Douma te Oppenhuizen uit. Beide mannen hebben het vak bij Hans Bijl geleerd en waren bedreven in het uitvoeren ervan. Jan begon in het begin van de dertiger jaren zijn eigen werfje en nam zijn vader mee als knecht. De baas moet nog veel geleerd hebben van de knecht.

Van de hand van de Douma's staan er nog twee schepen in het stamboek: de 'Brûzer', een drie gangs tjotter en het tweegangs boatsje 'Sylnocht'. De tjotter is voor ons niet van belang maar wel de 'Sylnocht'. Dit boerenbootje is jarenlang in eigen gebruik geweest bij de Douma's en ook duidelijk overnaads gebouwd. Hoewel het boatsje weer een uitzondering op de regel is, want het is opgebouwd met twee smalle gangen in plaats van één. Het is niet uitgeloten dat het is gebouwd van resthout.

[009 sylnocht] Het boatsje 'Sylnocht'.

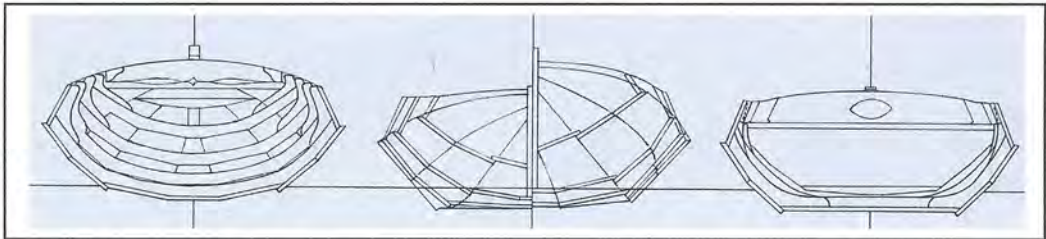
Dan werd er onlangs nog een wyldsjitteer gerestaureerd bij Edwood jachtbouw. Ed Jansma heeft dit scheepje weer helemaal terug gebracht in de originele staat. Deze bij Berend de Jong te Heeg gebouwde wyldsjitteer is ook zeer duidelijk overnaads.

Deze werf was sinds 1857 in eigendom van de firma Visser te Heeg, palinghandelaars. Door de werf in eigendom te nemen verzekerden zij zich ervan dat er altijd onderhoud voor hun schepen beschikbaar was. Op de werf is ook de palingaak 'Heeg' gebouwd. De werf werd verhuurd aan de familie de Jong die er drie generaties lang (tot 1980) heeft gewerkt. Daarna werd de werf door een leerling, Pier Piersma, overgenomen en is tot vandaag de dag nog in gebruik in de traditionele houten jachtbouw.

[010 wyldsjitter] De wyldsjitter die bij Edwood is gerestaureerd.

Tijdens onze zoektocht kwamen we ook nog een tekening van een melkbootje tegen die bij het Fries scheepvaartmuseum ligt. Dit scheepje gebouwd bij Ger Douwes en getekend door G.J.Schutten heeft ook duidelijk een overnaads vlak, hoewel het twee gangen heeft.

[011 detail tek] Detail uit de tekening van G.J.Schutten.

Ook hier weer een voorbeeld van een eenvoudig werkbootje wat snel, goedkoop en simpel in elkaar werd gezet. Een detail bij dit bootje is dat ook de overgang van de gangen naar het boeisel omgekeerd overnaads werd gebouwd waardoor ook hier extra stevigheid ontstond. Door het ontbreken van een berghout op dit soort bootjes zijn ze in de overgang van gangen naar boeisel wat zwakker, iets wat bij Friese jachten en tjotters ook veelal het geval is. Bij dit bootje moest er met melkbussen worden gesjord en waarschijnlijk heeft de bouwer met deze bouwwijze dat proberen op te vangen.

Het overnaads bouwen kwam dus veel vaker voor bij wyldsjitters en één gangs boatsjes. Het was sneller te bouwen en dus goedkoper. Vooral dat laatste was van belang bij de gebruikers die over het algemeen niet al te ruim bij kas zaten. Door het intensieve gebruik van dit soort scheepjes kan het overnaads bouwen als een extra versteviging worden gezien. Ze lekten minder snel dan de karveel gebouwde schepen. Bij een eventueel lek kon het aan onderhoud onderhavige gedeelte gemakkelijk worden vrijgemaakt en opnieuw werden gebreeuwd en afgekit. Het gebruik van dit type bootjes was ruig want er werd mee gewerkt en daar waren ze dan ook voor bedoeld. Na gebruik was het niet

ongebruikelijk dat ze op de wal werden getrokken en het is niet ondenkbaar dat door de overnaadse bouw het vlak enigszins werd gespaard.

Op hoeveel werven deze bouwwijze werd gehanteerd is niet meer na te gaan, daarvoor zijn er te weinig van dit soort bootjes overgebleven. Helaas komt deze informatie ook niet uit de overgebleven bestekboeken van diverse werven. Want daarin wordt de bouwwijze van het vlak niet vermeld. Ook hoeveel van dit soort bootjes er nog zijn is moeilijk te achterhalen. Misschien een idee om eigenaren eens te vragen om 'onder de kont' van hun bootje te kijken en de bouwwijze door te geven zodat er een beter beeld kan worden gevormd. Wel is duidelijk dat het breed voorkwam en dat de in dit artikel vermelde bootjes geen uitzondering vormden.

Zodra er een scheepje met meerdere gangen werd gevraagd stopte het overnaads bouwen direct en schoten dus ook de kosten van zo een scheepje omhoog maar ook het gebruik ervan werd anders. Hoe groter het aantal gangen hoe meer het woord plezier aan het gebruik van zo een bootje werd toegekend. Uitzonderingen daarop waren de bovengenoemde melkbootjes en de enkele bootjes, (zie de 'Sylnocht') met twee smalle gangen waarvan we waarschijnlijk kunnen aannemen dat ze van resthout waren gebouwd.